

زبور خنزیر

سیدمهدی دادرسی - اهواز

«گراز و مروارید» را در شعر خویش درج کرده است:
من آنم که در پای خوگان نریزم

مر این قیمتی در لفظ دری را^۱
شارحان قصاید ناصر خسرو غالباً در ذیل این بیت به ابیاتی از
ابوعلی حسن بن محمد دامغانی استناد کردند که حاوی مضمون بیت
فوق می‌باشد:

قالوا مدحت أنا سا لاخلاق لهم

مدحایناسب انواع الأزهیر

فقلت لاتعذرونی آنسی رجل

اقلد الدر اعناق الخنازیر^۲

استاد دکتر مهدی محقق در توضیح بیت ناصر خسرو می‌افزایند
که در زبان انگلیسی هم ضرب‌المثل گراز و مروارید بدین شرح وارد
شده است:^۳

To throw pearls before swine

البته ایشان مأخذ این ضرب‌المثل را ذکر نکرده‌اند، اما مسلماً مأخذ
آن، آیه‌ی در انجیل متی است که در آن از تعبیر ریختن مروارید در
پای گرازان استفاده شده است:

Give not that which is holy unto the dogs, neither cast ye your
pearls before swine, lest they trample them under their feet, and
rend you.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- ر. ک. محقق، مهدی، تحلیل اشعار ناصر خسرو، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۴۴، ص ۳۹.
- ۲- ر. ک. اسفزاری، فضل‌الله بن عثمان و مولفی ناشناخته، شرح اخبار و ابیات و امثال عربی کلبله و دمنه، تصحیح بهروز ایمانی، مرکز نشر میراث مکتوب، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۰، ص ۶۵۴.
- ۳- ر. ک. ترجمه‌ی کلبله و دمنه، انشای ابوالمعالی نصرالله منشی، تصحیح و توضیح مجتبی مینوی، امیرکبیر، چاپ بیست و ششم، تهران، ۱۳۸۳، ص ۳۶۵.
- ۴- ر. ک. تحلیل اشعار ناصر خسرو، ص ۳۵.
- ۵- همان.
- ۶- همان.
- ۷- ر. ک. دیوان ناصر خسرو، تصحیح مجتبی مینوی و مهدی محقق، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۵۳، ج اول، ص ۱۴۳.
- ۸- ر. ک. محقق، مهدی، شرح سی قصیده از ناصر خسرو، توس، چاپ یازدهم، تهران، ۱۳۸۱، ص ۱۳۳.
- ۹- همان.

□ مضمون آویختن زبورآلات به گراز و یا ریختن مروارید در پای
این حیوان، در متون کهن فارسی و عربی چند مرتبه به‌کار رفته است
و سخن‌دانان این دو زبان، غالباً از این مضمون به‌صورت تمثیلی برای
نکوهش مدح و خوبی در حق افراد نادرخور بهره گرفته‌اند. ابومنصور
ثعالبی (متوفی به سال ۴۲۹ ه.ق) در اثر معروفش «التمثیل و
المحاضرة» این تعبیر را به عیسی (ع) نسبت می‌دهد که فرموده است:
«لاتطرحوا الدر تحت ارجل الخنازیر». ^۱ ظاهراً این جمله برگردانی از
این آیه‌ی انجیل است: «آنچه مقدس است به سگان مهید و
مرواریدهای خود را در پیش گرازان میندازید، مبادا که آن‌ها را پایمال
نمایند و بازگشته شما را بدرند». (انجیل متی، ۶:۷) در هر حال اگرچه
در صحت قول ثعالبی تردیدی نیست، اما به‌نظر نگارنده، تاریخچه‌ی
تعبیر «گراز و مروارید» به‌پیش از کلام انجیل می‌رسد، زیرا مشابه
همین مضمون در عهد عتیق به‌چشم می‌خورد: «زیبایی زن
بی‌تمییز، مثل حلقه‌ی زرین در بینی خنزیر است». (امثال سلیمان،
۲۲:۱۱) گویا پیامبر بزرگوار اسلام نیز به‌همین تعبیر گوشه‌ی چشمی
داشته‌اند؛ در کتاب نهج‌الفصاحه که مجموعه‌ی از کلمات قصار
نبی اکرم است، می‌خوانیم که: «واضع العلم فی غیر أهله کمعلق
الجوهر واللؤلؤ علی الخنازیر». ^۲ این حدیث عیناً به‌عنوان حدیث نبوی
به متون فارسی نیز راه یافته است و برای مثال در کلبله و دمنه‌ی
بهرامشاهی می‌توان آن را سراغ گرفت. ^۳

علاوه بر مطالب گفته شده، باید خاطر نشان کرد که اقتباس ادبیات
عرب و ایران از کتاب مقدس به همین موارد منحصر نبوده است.
خاصه انجیل متی به‌دلیل اشتغال بر مواضع و تمثیل‌ها و حکایات
بدیع درکانون توجه بلغا و فصحای عرب و عجم قرار داشته است و
چنان‌که پیش از این اشاره شد، تمثیل «گراز و مروارید» نیز متعلق به
انجیل متی است. در این‌جا به ذکر شهادی از این تأثیرپذیری بسنده
می‌کنم:

عیسی مسیح می‌فرماید: «آیا انگور را از خار و انجیر را از خس
می‌چینند؟» (انجیل متی، ۱۶:۷) متقابلاً در فارسی و عربی، ابیات و
امثالی یافت می‌شود که به‌عینه مقتبس از همین سخن مسیح است.
- اگر بد کنی چشم نیکی مدار که هرگز نیارد گز انگور بار^۴
- آنک لاتجنی من الشوک العنب.^۵
- اذا وترت امرء فاحذر عداوته

من یزرع الشوک لایحصد به عنباع

حکیم ناصر خسرو قبادیانی یکی از شعرایی‌ست که مضمون